

Başvuru: 7 Aralık 2017**Revizyon gönderimi:** 27 Aralık 2017**Kabul:** 2 Ocak 2018**OnlineFirst:** 20 Şubat 2018

Copyright © 2017 • ÖNDER

ISSN 2587-1927

<http://talimdergisi.com/>

Aralık 2017 • 1(2) • 293–309

Özgün Makale**Yumuşak Güç Unsuru Olarak Uluslararası İmam Hatip Liseleri**

Fatih Bayezit¹
Yalova Üniversitesi

Öz

Uluslararası eğitim yumuşak gücün bir ögesi olarak devletlerin kamu diplomasisinde giderek önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Günümüzde lise ve üniversite düzeyindeki kısa süreli öğrenci değişimi programları, dil eğitimini içeren yaz okulları, burslu akademik çalışmalar ve mesleki eğitim programları devletlerin önem verdiği diplomatik araçlar haline gelmişlerdir. Millî Eğitim Bakanlığı bu bağlamda özellikle dil öğretimini ve kültürel paylaşımları odağına alan yeni okul türlerini hayata geçirmiştir. Bu okullardan Uluslararası İmam Hatip Liseleri (UİHL) günümüzde 72 ülkeden 1400 öğrencinin eğitim gördüğü kurumlar haline gelmiştir. Türkiye'nin önemli dış politika araçlarından biri olan kamu diplomasisi son dönemdeki iç ve dış etkenlerden dolayı azalması üzerine, eğitim araçlarını kullanarak kamu diplomasisini yeniden güçlendirmeyi hedeflemektedir. Yabancı öğrencilerin UİHL'deki eğitimlerinin tamamlayıp ülkelerine döndüklerinde Türkiye'nin ileride ekonomi ve siyaset sahalarında partnerleri olması noktasındaki olumlu etkilerine yönelik beklentiler hem siyasetçiler hem de diplomatlar tarafından dile getirilmektedir. Bu çalışmada UİHL'nin Türkiye'nin algısına zarar veren unsurlar ile mücadele etmede; aşırı söylem ve eylemlerde bulunan hareketlerin etki gücünü kırmada önemli bir araç olarak Türk dış politikasına dolaylı katkı sağlamasının hedeflendiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Kamu diplomasisi • Yumuşak güç • Uluslararası İmam Hatip Liseleri • Değişim diplomasisi • Din öğretimi

¹ Fatih Bayezit, Yalova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi. Eposta: fbayezit@europe.com

Joseph Nye (2008) gücü, “diğerinin davranışını etkileme becerisi” olarak tanımlamıştır. Bunu başarmak için baskı, tehdit ve ödemeler gibi “sert güç” olarak bilinen eski yöntemler kullanılabilir gibi hedeflenen sonuca “yumuşak güç” ile de ulaşılabilir. Bu bakımdan Nye (2004) diğerlerinin tercihlerini şekillendirebilme becerisini *yumuşak güç* olarak tanımlamıştır. Yumuşak gücün temel dayanağı olan cazibe; ülkenin kültüründen, siyasi ideallerinden, iç ve dış politikasından, eğitim kalitesinden teknolojisine kadar birçok farklı birimden meydana gelmektedir. Kamu diplomasisi, hepsi farklı noktalarda işlerliğe sahip dış politika ve onun özel hedefleri ile birleşim halinde işlev gören bir dizi farklı etkinliği kapsamaktadır. Devletlerin çekici kültürel ve ulusal öğelerini kullanarak bir nüfuz alanı oluşturmasında meslek gruplarının, eğitimcilerin ve öğrencilerin değişim programlarına alınması oldukça mühimdir.

Kamu diplomasisi çalışmalarının çoğunluğu ülkeye dair imaj ve bilgilerin sunumunu içermektedir. Fakat *değişimler* doğrudan katılımcıların kişilik ve psikolojisini etki alanına alan *insan faktörüne* etki etmektedir (Giles, 2008). Bu tarz değişim programları diğer kamu diplomasisi araçlarından farklı bir yer tutmaktadır. Çünkü farklı ülkelerden insanların yüz yüze iletişime geçmesi çeşitli etkenlerden kaynaklanan önyargıların azalmasına yardımcı olmaktadır. İnsanın insanla doğrudan iletişime geçebildiği bir kamu diplomasisi türü olan değişim diplomasisi insanların diğer ülkeler ve kültürler hakkında bilgi edinmeleri için önemli bir araçtır (Lutabingwa & Bashir, n.d.) Bu nedenle uluslararası eğitim ve mesleki değişimler diplomaside önemli bir yere sahiptir.

Değişim diplomasisi hedef gruplar açısından farklılık göstermektedir. Kimi programlar sadece belirli bir meslek erbabına, akademisyenlere ve öğretmenlere özel olmasıyla mesleki düzeydedir. Ancak değişim programların çoğunluğu doğrudan genç nüfusu hedef almakta ve lise, lisans ve lisansüstü eğitimi gören öğrencileri kapsamaktadır. Değişim diplomasisinde önemli bir yeri olan öğrenci değişimleri insanları ve kurumları içerisine alan geniş bir kapsama alanına sahiptir. Yükseköğretim de her zaman bilimsel gelişme ve fikirleri dünya çapında yaygınlaştırma aracı olan entelektüel bir uluslararası güç olarak görev yapmıştır. Kendi ülkelerinde veya yurtdışında eğitim deneyimi, kişinin dünya görüşünü, topluma ve kültüre yönelik tutumlarını şekillendirmeye yardımcı olmaktadır (Altbach & Peterson, 2008).

Yumuşak güç ile uluslararası eğitim arasındaki ilişki yeni bir olgu değildir. Modern üniversitelerin Orta Çağ’da kuruluşundan beri öğrenciler yurtdışında eğitim görmüş ve bu deneyimlerinden etkilenmişlerdir. Düşünürler ve araştırmacılar eski çağlardan itibaren sınırları aşmışlar ve bilginin kapsamı her zaman uluslararası olmuştur. Ortaçağ üniversiteleri birçok Avrupa ülkesinden öğrenci ve öğretim üyelerini bir araya getiren ve sadece Latince çalışan uluslararası kurumlar olmuşlardır (Haskins, 2002). Cizvitler, eğitimi önemli bir güç olarak görmüş ve Roma Katolikliğini yaymak için

okullar ve üniversiteler kurmuşlardır. Çeşitli Hıristiyan mezheplerden olan misyonerler de yurtdışında yüksek öğretime aktif şekilde dâhil olmuşlardır (Altbach & Peterson, 2008). Üniversitelerdeki bu değişim geleneği günümüzde ortaöğretim ve ilköğretim düzeyinde de kendisini göstermektedir. Mesela hedef kitlesi açısından oldukça stratejik planlamaları içeren ABD lise değişim diplomasisi oldukça köklü bir geçmişe sahiptir.

Soğuk Savaş döneminde Birleşik Devletler hükûmeti, kamu diplomasisinin ayrılmaz bir parçası olan sayısız değişim programının modeli olan 1954 Amerikan Kültürel İlişkilerin Teşviki Sözleşmesi (Organisation of American States [OAS], 2018) kapsamında öğrenciler ve sanatçılar için değişim programları düzenlemiştir. Bu programlar Sovyetler Birliği ile aralarındaki ideoloji savaşı döneminde Amerikan bilgi, beceri ve fikirlerin yayılmasına yardımcı olmuştur. Özellikle 1948 Bilgi ve Eğitim Değişim Yasasının (U.S. Department of State, 2018) Birleşik Devletlerin daha iyi anlaşılmasını sağlayan başarılı bir kültürel diplomasi politikası olduğu kabul edilmektedir (Kim, 2011). Soğuk Savaşın sona ermesi ve 11 Eylül saldırıları ise Amerikan kültürel diplomasisi için önemli dönüm noktaları olmuştur.

Lise değişim programları ABD'nin kamu diplomasisi için kritik bir yer teşkil etmektedir. Gelen öğrencilerin yaşları ve özenle seçilmiş olmaları sayesinde geleceğin liderleri ile Amerika'nın uzun vadeli iyi ilişkiler geliştirmesine imkân sağlanması hedeflenmektedir. ABD'nin lise değişim programlarına kabul ettiği öğrenciler mevcut jeopolitik iklim etrafında değerlendirilmektedir. Bu bakımdan ABD Federal hükûmetinin sunduğu beş farklı lise değişim programı Amerikan algısının oldukça kötü olduğu Müslüman ülkeler ile demokratikleşme çabalarının sürdüğü Avrasya ve Güneydoğu Avrupa ülkelerindeki öğrencileri hedef aldığı gibi doğrudan ulusal güvenliğe de katkı sunması beklenen programlardan oluşmaktadır (Exchanges, 2017).

Bu programlardan biri olan ve Gazze ve Batı Şeria da dâhil olmak üzere 40 farklı Müslüman ülkeden öğrencilerin getirilip Amerikan ailelerin yanında ikameti sağlanarak bir yıl boyunca Amerikan liselerinde okumalarına imkân veren Kennedy-Lugar Gençlik Değişim ve Eğitim Programı (YES), 11 Eylül 2001 sonrasındaki gelişmelere karşın 2002 yılında hayata geçirilmiştir. Her yıl 40 ülkeden programa katılan 800'ün üzerinde öğrencinin ülkelerine döndükten sonra yerel toplumlarındaki toplum hizmetlerine katılmaları beklenilmektedir (U.S. Department of State, 2017). Eski Sovyet ülkelerinden öğrenci getirip onların Amerikan ailelerin yanında ikamet etmelerini sağlayarak Amerikan liselerinde okumalarına imkân veren Geleceğin Liderleri Değişim Programı (FLEX) öğrencilerin serbest piyasa ekonomisi, demokrasi ve serbest seçimlere yönelik tutumlarının çok büyük ölçüde değiştiği bir programdır (American Councils, 2017). Bu programdan mezun olanların ülkelerine döndükten sonra insan hakları, toplumdaki dezavantajlılar ve demokratik süreçlerle ilgili olağanüstü aktif çalışmalar yürüttükleri, bu bakımdan da Amerikan yumuşak gücüne büyük katkı sağladıkları bilinmektedir.

Bir diğer değişim programı A-SMYLE'a (America Serbia-Montenegro Youth Leadership Exchange Program- Amerikan Sırbistan-Karadağ Genç Liderlik Değişim Programı) doğrudan Sırbistan ve Karadağlı lise öğrencileri kabul edilmektedir. 1983 yılında hayata geçirilmiş olan CBYX (Congress-Bundestag Youth Exchange Program – Amerikan Kongresi-Alman Parlamentosu Gençlik Değişim Programı) Alman ve Amerikalı öğrencilerin karşılıklı olarak aile yanlarında kalıp oradaki liselerde eğitim alabilecekleri ülkeler arası bir değişim programıdır. NSLI-Y (National Security Language Initiative for Youth) programı diğerlerinden farklı bir kategoride ele alınabilir. 2006 yılında başlatılan program esas olarak Amerikan gençlerinin aralarında Türkçenin de yer aldığı kritik görülen yedi yabancı dili öğrenmesini teşvik etmektedir. Her yaş grubuna açık olan bu programın mali destekleyicileri ABD Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı ve Ulusal Güvenlik Kurumu'dur (NSLI Youth, 2017; U.S. Department of State, 2017). Burada bahsedilen değişim programlarının dışında lise eğitimi için ABD'ye gitmek on iki ayla sınırlandırılmıştır. Yani yabancı öğrencilerin ABD'de lise hayatlarının tümünü geçirmeleri yasal olarak mümkün değildir (Department of Homeland Security, 2015; U.S. Department of State Bureau of Consular Affairs, 2017). Bu açıdan Türkiye'nin hayata geçirdiği Uluslararası İmam Hatip Lisesi (UİHL) projesi yabancı öğrencilere dört yıllık bir eğitim hakkı vermesi bakımından değişim diplomasisinde yeni bir basamak oluşturmaktadır.

Türkiye'nin değişim diplomasisinin ilk adımları Soğuk Savaş sonrası Orta Asya'da Türkî devletlerin ortaya çıkmasıyla atılmıştır. Türkiye Hükûmeti 1992-93 eğitim-öğretim yılından itibaren Orta Asya ülkeleri ve diğer eski SSCB coğrafyasından gelen öğrenciler için Büyük Öğrenci Projesi kapsamında burs vermeye başlamıştır. Bu projenin amacı Orta Asya ülkelerinde Türk dostu bir nesil yetiştirmek ve bu sayede Türkiye ile bölge ülkeleri arasındaki ilişkileri daha da ileri götürmektir. Her yıl ilgili ülkelerde gerçekleştirilen Türk Cumhuriyetleri ve akraba toplulukları sınavı ve seçici kurlar vasıtasıyla her yıl ortalama seçilen 1500 öğrenciye ülkemiz tarafından burs verilmektedir (Kaplan, 2012). 2011 yılı itibarıyla 27 bin 383 öğrenci bu kapsamda Türkiye'de eğitim görmüştür (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2011). Bu projenin Türkiye'nin kamu diplomasisine katkı sağlama bağlamındaki amaçlarından biri de Türkiye Türkçesini ve Türk kültürünü Orta Asya bölgesinde anlaşılır hale getirip yaygınlaştırmaktır (Ahmetbeyoğlu, 2007). Bu amaçla 1992 yılından bu yana her yıl Türkçe, Türk kültürü ve Türk eğitim sistemini tanıtıcı seminerler düzenlenmektedir. Söz konusu seminerlere Orta Asya ülkelerinden 1992 ile 2008 yılları arasında toplam olarak 831 kişi katılmıştır (Özkan, 2010).

Türkiye, Avrupa ülkeleriyle karşılıklı değişimlerin yapıldığı Erasmus programının paydaşlarından birisidir. 1987 yılında Avrupa Komisyonu tarafından hayata geçirilen Erasmus'un 30 yıllık tarihinde 4 milyon 400 bin kişi üniversite değişim

programlarından, 1 milyon 400 bin kişi gençlik değişimi programlarından, 1 milyon 800 bin kişi eğitim ve gençlik çalışanı değişimi programlarından faydalanmıştır. Değişim programlarına katılan kişi sayısı toplam 9 milyondur (European Commission, 2017). Türkiye’de 2004 yılında uygulamaya konulan bu programla yurt dışında eğitim, öğretim, staj ve gönüllülük faaliyetlerine katılma imkânı bulan Türk vatandaşlarının sayısı 2017 itibarıyla 450 bin civarındadır. Otuz üç ülkeden oluşan Erasmus programında Türkiye en çok tercih edilen 12. ülkeyken en çok öğrenci gönderen 7. ülkedir (Demirci, 2017).

Türkiye’nin kamu diplomasisi eylemleri esas olarak 2010 yılında Başbakanlığa bağlı kurulan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünce (KDK) yürütülmektedir. Temel amacı Türkiye’nin uluslararası toplumda tanıtımını yapmak ve saygınlığını artırmak hedefi doğrultusunda kamu kurum ve kuruluşları ile bütün zenginlikleri ve tecrübeleriyle sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak olan KDK, düzenlediği Gençlik Programları ile 18-30 yaş arası, eğitilmiş ve gelecek vadeden yabancı öğrencilerin 35’er kişilik heyetler halinde Türkiye’ye gelerek bir hafta boyunca İstanbul ve Ankara’da misafir etmektedir (KDK, 2017). Ayrıca Başbakanlığa bağlı faaliyet gösteren Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’nın (YTB) Türkiye Bursları programı, 170 ülkeden 122 bin öğrencinin başvurduğu ve Türkiye’deki 105 üniversitede 16 bin (Türkiye Bursları, 2017) öğrencinin faydalandığı bir program olmasıyla değişim diplomasisinin önemli bir ayağını oluşturmaktadır.

Türkiye’nin değişim ve kültürel diplomasi alanındaki bu programlara ek olarak 2016 Maarif Vakfı Kanunu ile dış devletlerde eğitim yatırımı yapmasının önü açılırken, uluslararası nitelikte lise türleri açarak da geniş bir hedef kitleyi Türkiye’ye getirmeyi hedeflemektedir. Önceki programlar çoğunlukla üniversite öğrencilerini kapsamaktayken son dönemki adımların hedef kitlesi çoğunlukla lise öğrencileridir. Bunda Türkiye’nin yükselmekte olan yumuşak güç kapasitesinin iç ve dış faktörden kaynaklı düşüş yaşamamasının önemli bir payı vardır (Benhaim & Öktem, 2015; Öner, 2016).

Türkiye’nin Yumuşak Güç Kapasitesindeki Değişim

Son yıllarda Türkiye’nin iç ve dış dinamiklerinin hızlı dönüşümü geniş bir yelpazede kendini göstermiş ve beraberinde yeni riskler ve fırsatlar getirmiştir. Türkiye tarih ve coğrafyasıyla yeniden bağlantı kurarak, Soğuk Savaş döneminin algılarını geride bırakıp küreselleşen dünyada zaman ve mekâna yeni stratejik değerler affederek bölgesindeki etkinliğini arttırmaya başlamıştır (Kalın, 2011). Yeni dış politika anlayışında Türkiye, ekonomi ve kamu politikasından eğitim, medya, sanat ve bilime kadar birçok alanda yükselen bir aktör olarak daha demokratik ve adil bir sistem yaratmak için merkez-çevre ilişkilerini küresel dönüşümü sağlayan aktif oyuncularından biri olarak konumlandırmıştır (Kalın, 2011).

Sovyetler Birliği'nin çökmesi Kafkasya'da yeni bir jeopolitik alan oluşturulmakla beraber geniş Orta Asya coğrafyasında beş bağımsız Türk devletinin doğmasına da sebep olmuştur. Bu gelişmeden hemen sonra Amerikan ve Türk dış politika aktörleri, Türkiye'nin bu ülkeler için "model" olabileceğini ilan etmiştir. Bunun sebepleri Türkiye'nin işleyen liberal ekonomisi, demokratik bir ülke olması ve Müslüman çoğunluğa sahip laik bir ülke olmasıdır (Aydın, 2003; Balcı, 2005). Türkiye'nin stratejik yöneliminin Orta Asya'dan Orta Doğu'ya kaymasıyla, Türkiye'nin küresel manada temsil ettiği *Türklük* kimliği *Müslümanlık* kimliğine dönüşmüştür. 11 Eylül saldırıları sonrasındaki gelişmeler ve Irak'ın işgali Türkiye'nin *medeniyetler ittifakı* ekseninde kendini Batı ile Doğu arasında konumlandığı bir döneme işaret ederken (İğsiz, 2014), 2011 Arap halk hareketleri sonrasında yeniden Sovyet-sonrası Orta Asya için olduğu gibi Tunus, Libya ve Mısır için de ekonomisi, demokrasisi ve laik devlet sistemine sahip olmasıyla model bir ülke rolüne bürünmüştür (Altunışık, 2011).

2012 yılından itibaren Türkiye'nin hem *Türk modeli* algısında hem de yumuşak gücünde bir zayıflama olduğu görülmektedir. Özellikle Suriye'deki gelişmeler karşısında Ankara'nın takındığı tavır, halk hareketleri sonrasında işbaşına gelen diğer Arap hükümetlerinde soru işaretleri bırakmıştır. Ortadoğu'da sürmekte olan şiddet ve istikrarsızlığın getirdiği kargaşa ortamı Türkiye'nin kamu diplomasisi izleyeceği alanları kısıtlamaktadır. Bu dönemde Ankara'nın Katar, Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi gibi merkezlerle iyi; Mısır, İsrail, Irak, Suriye ve İran ile istikrarsız ilişkiler içerisinde olduğu görülmektedir. Bunun gerekçeleri temel olarak; Gazze'nin kuşatılması, Suriye iç savaşı ve Mısır'da Müslüman Kardeşler ile geliştirilen ilişkilerdir. Türkiye'nin Orta Doğu'daki etkisine ve istikrarına bir tehdit olabileceğine dair yazıların ortaya çıkması, Türkiye'nin bölgede Batının müttefiki olarak güvenilirliğini etkilemiştir (Benhaim & Öktem, 2015). Aslında tüm bunlar Türkiye'nin yumuşak güç etkisini düşüren dış faktörlerdir.

Türkiye'nin yumuşak güç kapasitesini etkileyen iç faktörler ise Gezi Parkı gösterine karşı tutum ve Fetullahçı Terör Örgütü'ne karşı yürütülen mücadeledir. 2013 baharında Gezi Parkı gösterileri esnasında Türkiye'nin Batı'daki algısında bir değişim görülmektedir. Gösteriler esnasında hem Washington hem de Brüksel'in aşırı güç kullanımı ile ilgili yorumları Türkiye'nin demokratik standartları yüksek ve insan haklarına saygılı bir model devlet olduğu imajını zedelemiştir. Bunun yanı sıra "Fetullahçı Terör Örgütü ile girilen mücadele sonrası Türkiye aleyhine yürütülen uluslararası kampanyalar Türkiye'nin yumuşak güç kapasitesini genel manada zayıflatmıştır." (Küçükçaya, 2014).

Türkiye, azalmakta olan kendi yumuşak güç kapasitesini yükseltirken olumsuz algı oluşturan diğer unsurları engelleme maksadıyla yurtdışında eğitim öğretim faaliyetleri yürütme kararı almıştır. Bu bakımdan 17 Haziran 2016'da "*yurt dışında insanlığın*

ortak birikim ve değerlerini esas alarak örgün ve yaygın eğitim hizmetleri vermek ve geliştirmek amacıyla okul öncesi eğitimden üniversite eğitimine kadar tüm eğitim süreçlerinde burslar vermek, okullar, eğitim kurumları ve yurtlar gibi tesisler açmak, yurt içi de dâhil olmak üzere bu kurumlarda görev alabilecek eğitimcileri yetiştirmek, bilimsel araştırmalar ve araştırma-geliştirme çalışmaları yapmak, yayınlar yapmak ve metotlar geliştirmek ve faaliyet gösterdiği ülkenin mevzuatına uygun diğer eğitim faaliyetlerini yürütmek için merkezi İstanbul’da olan Türkiye Maarif Vakfının kurulması” kararlaştırılmıştır (Türkiye Maarif Vakfı Kanunu, 2016, Md.1).

Türkiye Maarif Vakfı’nın yurtdışında sunacağı eğitim-öğretim hizmetlerinin yanı sıra yabancı öğrencilerin Türkiye’de burslu eğitim görmelerine imkân sunacak yeni eğitim kurumları oluşturulmuştur. Bu çalışmada Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Din Öğretimi Genel Müdürlüğü’ne (DÖGM) bağlı yeni bir okul tipi olarak açılan Uluslararası Anadolu İmam Hatip Liseleri’nin (UİHL) Türkiye’nin yeni yumuşak güç araçlarından biri olduğu kabul edilmektedir.

Yeni Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Uluslararası İmam Hatip Liseleri

İmam Hatip Liseleri (İHL), Türkiye’deki din eğitimi ve personel eğitimi ihtiyacını karşılamak amacıyla MEB bünyesinde yürütülen bir meslek lisesi türüdür (Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2013, Md. 7 (e)). Müfredatında diğer liselerde yer alan derslerin yanı sıra mesleki din eğitimi dersleri bulunmaktadır. Yükseköğretime devam etmek isteyen mezunlar, üniversite giriş sınavlarında başarılı olmaları durumunda başta İlahiyat Fakülteleri olmak üzere üniversite eğitimlerine devam ederler. Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi projesi ise MEB ile Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) arasında yapılan iş birliği çerçevesinde yürütülmektedir. Protokol gereğince öğrencilerin barınma, iye ve eğitim giderleri MEB; ulaşım, sağlık, giyim, burs vs. giderleri TDV tarafından finanse edilmektedir.

UİHL projesinin paydaşlarından olan TDV başarılı öğrencilere burs veren, yükseköğrenim öğrenci yurtları, öğrenci konuk evleri, kolej ve üniversite açan bir kuruluş olarak UİHL, Uluslararası İlahiyat Lisans ve Lisansüstü Programları gibi projelerle 110 ülkeden gelen öğrencilere Türkiye’de eğitim imkânı sunmaktadır (TDV, 2017a). TDV 2015 giderlerinde eğitim ve araştırma hizmetlerine yıllık 53 milyon TL harcanırken yurtdışı dini, hayrî ve eğitim hizmetlerine 160 milyon civarında bir miktar harcanmıştır. 2010 yılında bu rakamlar eğitim ve araştırma hizmetlerinde 25 milyon TL iken yurtdışı dini, hayrî ve eğitim hizmetlerinde 15,5 milyon TL’dir (TDV, 2017b). TDV’nin yurtdışı eğitim faaliyetlerine ayırdığı bütçedeki büyüme Türkiye’nin artan kamu diplomasisi harcamalarının bir göstergesidir.

Türkiye’de sayısı sekize ulaşmış olan UİHL’de 72 ayrı ülkeden 1400 yabancı öğrenciyle birlikte Türkiye’den öğrenciler eğitim almaktadır (TDV, 2017a). Şu an

eğitim faaliyetlerini sürdüren Anadolu ÜİHL'ler İstanbul'da Fatih Sultan Mehmet Anadolu ÜİHL, Bayrampaşa Kaptan Ahmet Erdoğan Anadolu ÜİHL, Pendik Kız Anadolu ÜİHL; Kayseri'de Şehit Ömer Halisdemir Anadolu ÜİHL; Konya'da Mevlana Anadolu ÜİHL; Bursa'da Murad Hüdavendigâr Anadolu ÜİHL; Eskişehir'de Uluslararası Türk Dünyası Kültür Başkenti Anadolu İHL ve Sivas'ta Şehit M. Murat Ertekin Anadolu ÜİHL'dir (Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2017).

Uluslararası nitelikli ilk Anadolu İHL Kayseri'deki Mustafa Germirli² İHL'nin 2006-2007 öğretim yılında yabancı uyruklu öğrencilerin öğrenim gördüğü bir okul haline dönüştürülmesiyle hayata geçmiştir (Kayseri Kocasinan Uluslararası Ömer Halisdemir Anadolu İmam Hatip Lisesi, 2017). Buradan mezun olan öğrenciler Türkiye'deki çeşitli üniversitelerin İlahiyat Fakültelerinde ve diğer bazı fakültelerde öğrenim görmeye başlamıştır (Aşlamacı, 2013). 2011-2012 eğitim öğretim yılında İstanbul'da açılan Fatih Sultan Mehmet Anadolu ÜİHL (FSMÜİHL) 2013 yılında "Uluslararası" adını alarak yabancı uyruklu öğrencilere eğitim vermeye başlanmıştır. FSMÜİHL sunduğu istatistikî veriler ÜİHL'lerin geneline ilişkin önemli bilgiler içermektedir. Okulda kayıtlı olan Türk öğrencilerin yanı sıra üç kıtadan gelen yabancı öğrenciler Rusya Federasyonu (Balkarya, İnguşetya, Dağıstan), Ürdün, Kazakistan, Kırgızistan, Doğu Türkistan, Gürcistan ve Moğolistan gibi Asya ülkeleri; Karadağ, Kosova, Sırbistan, Yunanistan, Arnavutluk, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Makedonya gibi Avrupa ülkeleri ile Benin, Burkina Faso, Cezayir, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Fas, Fildişi Sahilleri, Gine, Gine Bissau, Kamerun, Liberya, Madagaskar, Malavi, Mali, Mozambik, Nijer, Senegal, Somali, Siero Lone, Sudan, Togo, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Uganda gibi Afrika ülkelerinden gelmektedir (*İstanbul Fatih Uluslararası Fatih Sultan Mehmet Anadolu İmam Hatip Lisesi*, 2017).

Ülkeler açısından bakıldığında bu okulların oldukça geniş bir hedef yelpazesine sahip olduğu görülmektedir. Fatih Sultan Mehmet Anadolu ÜİHL'yi temel alarak veli profillerine bakıldığında ise mesela öğrencilerin yüzde 30'unun eğitim seviyesi yüksek ailelerden gelmekte olduğu görülmektedir. Öğrencilerin annelerinin yüzde 31,6'sı lise ve dengi okullardan; yüzde 24,1'i üniversitelerden mezundur. Öğrencileri babalarında ise bu oranlar yüzde 26 lise ve dengi, yüzde 37,5'i üniversite mezunu şeklindedir (*İstanbul Fatih Uluslararası Fatih Sultan Mehmet Anadolu İmam Hatip Lisesi*, 2017). Bu istatistiksel bilgilerden okulların öğrenci kabulünde seçici davrandıkları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin geldikleri ülkeler bağlamında düşünüldüğünde de velilerin eğitim seviyelerinin görece yüksek olduğu görülecektir (OECD, 2017).

Yabancı dilleri öğretmenin yanı sıra kendi dilini başkalarına öğretmek devletlerin yeni yumuşak güç araçlarından birisi haline gelmiştir. Bu bakımdan son dönemde ABD

2 Uluslararası Mustafa Germirli AİHL 2016-2017 eğitim-öğretim yılından itibaren Uluslararası Şehit Ömer Halisdemir Anadolu İmam-Hatip Lisesi olarak isimlendirilmiştir.

dünyanın az konuşulan dillerinin, vatandaşları tarafından öğrenilmesini teşvik edici çalışmalara imza atmaktadır (American Academy of Arts & Sciences [AMACAD], 2017). Çin, Afrika'da açtığı Konfüçyüs Enstitülerinin sayılarını artırırken kendi vatandaşlarına da diplomatik ilişki kurulmuş olan Afrika uluslarının yerel dillerini öğretmeyi planlamaktadır (Dunne, 2017). İsrail ise *dijital diplomasi* adını verdiği bir yöntemle, İbraniceyi kısa videolar halinde sosyal medya üzerinde paylaşarak ve İsrail'in Channel 2'de yayımlayarak Arap dünyasına öğretmeyi amaçlamaktadır. İsrail Dışişleri Bakanı bu projenin yumuşak kamu diplomasisi hamlesi olduğunu açıkça belirtmiştir (Blum, 2017). Türkiye'nin bu bağlamdaki adımları Yabancı Dil Ağırlıklı Özel Öğretim Programı Uygulayan İmam-Hatip Lisesi projesi (Erkul, 2017) kapsamında İngilizce, Arapça, İspanyolca ve Almanca hazırlık sınıflarının açılmasının yanı sıra UİHL'lerin eğitim dilinin Türkçe olması ile açıklanabilmektedir.

Haftalık 40 saat ders bulunan UİHL'lerde yurtdışından gelen öğrencilerin ilk dönem Türkçe dersi ağırlıklı olan müfredatlarına ikinci dönem; matematik, geometri, fizik, kimya, biyoloji, edebiyat, tarih ve coğrafya dersleri de eklenmektedir. Bu derslerin tamamından ders saati dışında etüt ve kurslar, her iki dönemde de seviyeye göre Arapça ve İngilizce ders ve kursları verilmektedir.

Okullardaki öğrencilerin yarısı Türkiye'den, diğer yarısı ise yurtdışından gelmektedir. Türkiye'den gelen öğrenciler merkezî sınav puanına göre alınmaktadır. Yabancı öğrenciler ise Türkiye'den giden sınav komisyonlarının dini bilgi ve akademik başarı esasları etrafında yürüttükleri mülakat sonrasında başarılı olanlardan seçilmektedir (TDV, 2017a). Dört yıllık bir eğitimin ardından mezun olacak öğrencilerin üniversite eğitimlerini Türkiye'de almaları, sonrasında da Türkiye adına gönüllü elçilik yapmaları, ayrıca kendi ülkelerinin iç ve dış politikasında, dini, ilmi, kültürel ve sosyal faaliyetlerinde söz sahibi olmaları beklenmektedir (Öcal, 2017). 2013 yılında Konya Mevlana UİHL'ye yaptığı bir ziyarette konuşan dönemin Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ bu okulları kurma amaçlarının öğrencilerin gittikleri ülkelerle Türkiye arasında gönül köprüleri kurmalarının yanı sıra İslam'ın doğru kaynaklardan öğrenmelerini de sağlamak olduğunu belirtmiştir (Haberler.com, 2013).

DÖGM Eğitim Politikaları Dairesi Başkanı İhsan Erkul (2017) UİHL'nin amaçlarını dört maddede açıklamaktadır. Bunlar *Türkiye'nin dini eğitim alanındaki tecrübelerinden yararlanmak isteyen Müslüman ülkelerin bu konudaki taleplerine cevap vermek; Müslümanların yaşadığı diğer ülkelerdeki toplulukların bu konudaki talebine cevap vermek; bu ülkelerde ihtiyaç duyulan din eğitimi ve din hizmeti personelinin yetişmesine katkı sağlamak; ilgili ülkelerle ikili ilişkileri geliştirmek ve dünya barışına katkıda bulunmaktır.* İstanbul Kaptan Ahmet Erdoğan Anadolu UİHL'nin açılış törenine katılan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan da, bu okulların kurulmasının amacının ihtiyaç duyan ülkelere din görevlisi ve akademik

alandaki yetişmiş insan sağlamanın yanında öğrencilerin burada birbirleriyle kaynaşmalarını sağlayarak güçlü bir birliktelik elde etmiş olduğunu söylemiştir (Diyaret Vakfı, 2016). Bu açıdan bu okullar ülkelerin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü Türkiye ile gönül bağları olan kişilerden sağlarken bir yandan da aşırı yorumlara karşı alternatif oluşturup, aşırı hareketlerden beslenen İslamofobik histerilere karşı bir adres olması beklenmektedir. Böylelikle Türk dış politikasına uzun vadede doğrudan olumlu katkı yapmaları beklendiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Sonuç

Türkiye çeşitli faktörlerden kaynaklı azalan yumuşak gücüne yeni kurum ve kuruluşlarla ivme katmak istemektedir. Bu bakımdan değişim diplomasisi kanalında yeni bir okul tipi olarak UİHL'ler doğmuş ve çok geniş bir coğrafyadan öğrencileri kabul etmeye başlamıştır. Yarısını Türk yarısını da yabancıların oluşturduğu karma bir sistemde öğrencileri bir arada eğitim süreçlerine alan bu okul tipi yabancılar Türkünün öğretilmesi amacının yanında onların Türk öğrencilerle de kaynaşmalarını sağlayarak aralarında kalıcı bağlar kurmalarını hedeflemektedir. Seçilen yabancı öğrencilerin akademik düzeylerinin yanı sıra gelecek vaat etme özelliklerinin de gözetildiği, ailelerin eğitimi ve toplumlarında öne çıkan bireyler olmasına dikkat edildiği görülmektedir. Yumuşak gücün ölçülmesi zor olduğundan aynı zamanda uzun zaman gerektirdiğinden (Nye, 2015) bu okulların Türk dış politikasına etkisi henüz bilinmemektedir. Ancak, hem bu okullara ayrılan bütçelerden hem de Cumhurbaşkanı ve diğer MEB bürokratlarının ifadelerinden bu okullardan mezun olacak öğrencilerin Türk dış politikasına doğrudan ya da dolaylı katkı sunmalarına yönelik beklentiler anlaşılmaktadır.

Extended Abstract**International Imam Hatip High Schools as a Soft-Power Element***

Fatih Bayezit¹
Yalova University

Abstract

International education has begun to hold an important place in the public diplomacy of states as a soft-power element. These days, short-term student-exchange programs at the high school and college levels, summer schools that involve language education, scholarship academic studies, and vocational training programs have become diplomatic vehicles to which states give importance. The Ministry of Education has put into practice new types of schools that take particular focus on language teaching and cultural sharing in this context. From these schools, the International Imam Hatip High Schools (IIHHs) have become institutions where 1,400 students from 72 countries undergo education. On the decrease of public diplomacy (one of Turkey's important foreign policy tools) due to internal and external factors, Turkey aims to re-strengthen its public policy using educational tools. Both politicians and diplomats have expressed expectations directed at positive effects on the point of foreign students being partners in the fields of politics and economics in the future of Turkey when they complete their education at IIHHs and return to their countries. This study attempts to show that, in struggling with elements harmful to the perception of Turkey, IIHHs are aimed at indirectly contributing to Turkish foreign policy as an important tool in disrupting the impact power of movements found in extremist rhetoric and activities.

Keywords

Public diplomacy • Soft power • International Imam Hatip High Schools • Exchange diplomacy • Religious education

* This is an extended abstract of the paper entitled "Yumuşak Güç Unsuru Olarak Uluslararası İmam Hatip Liseleri" published in *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*.

Manuscript Received: December 7, 2017 / Revised: December 27, 2017 / Accepted: January 2, 2018 / OnlineFirst: February 20, 2018.

¹ Fatih Bayezit (PhD Candidate), Yalova University, Department of International Relations, Yalova Turkey.
Email: fbayezit@europa.com

To cite this article: Bayezit, F. (2017). International Imam Hatip high schools as a soft-power element. *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, 1, 293–309. <http://dx.doi.org/10.12738/talim.2017.2.0011>

States, as main actors of the international system, operate the processes of public policy in the name of influencing foreign public circles and providing an indirect foreign policy gain. Soft power, being one of the fighting tools of international politics, constitutes a significant position in today's international relations through the various public diplomacy tools that states put into practice. Many public policy studies involve providing images and information about a country. States, putting this into practice using a variety of methods, increase day by day the tools that will appeal more to foreign peoples' public opinion. Exchange diplomacy constitutes an important leg of public diplomacy as an element of international education. The existence of education related to soft power has a long history. The short-term student exchange program at the high school and college levels, summer schools, scholarship academic studies, and vocational training programs these days have become diplomatic instruments to which states give importance. On this point, states' various applications in this field have been included in the study.

The study has revealed Turkey's downward change of direction in its capacity as a soft global power. On this note, Turkey has been seen to attempt filling the spaces occurring in soft power by implementing new school types whose particular focal area is on language teaching and cultural exchanges through the goals of the Ministry of Education. Through the 2016 Education Foundation Act, establishing global education institutions was targeted, while International Anatolian Imam Hatip High Schools (IIHs) were established in the various cities of Turkey. These schools have today become institutions where 1,400 students from 72 countries undergo education. The study attempts to reveal how, on the decrease of public diplomacy (one of Turkey's important foreign policy tools) due to internal and external factors, Turkey aims to re-strengthen its public policy using new educational tools. On this point, statements included in academic writing through the rhetoric of government officials and bureaucrats of the Ministry of Education's General Directorate of Religious Education have become the basis of the study's argument. Additionally, the countries where students registered in these schools are chosen from and parent profiles show Turkey to have an expectation that ultimately will lead to soft power. The expectations of foreign students currently receiving education at IIHs directed at being partners in Turkey's economic and political fields when they finish and return to their countries has been seen to be publicly stated by both politicians and diplomats. This study attempts to demonstrate that, in struggling with elements harmful to Turkey's international respectability and positive perception, indirect contributions to Turkish foreign policy as an important tool in disrupting the influence of movements found in extremist rhetoric and activities are indirectly targeted through IIHs.

الملخص الموسع

ثانويات الأئمة والخطباء الدولية بوصفها عنصرا للقوة الناعمة

Fatih Bayezit

الملخص

بدأ التعليم الدولي يتخذ مكانة تحظى بأهمية متزايدة في الدبلوماسية العامة للدول بوصفه عنصرا للقوة الناعمة . واليوم فإن برامج تبادل طلبة الثانويات والجامعات لفترات قصيرة، والمدارس الصيفية التي يتضمن برنامجها تدريس اللغات، والبحوث الأكاديمية التي تتم بمنح دراسية، وبرامج التعليم المهني باتت كلها من الوسائل الدبلوماسية التي تحظى باهتمام الدول . في هذا السياق أوجدت وزارة التعليم الوطني أنواعا جديدة من المدارس تركز خصوصا على تعليم اللغات والتبادل الثقافي . من ضمن هذه المدارس ثانويات الأئمة والخطباء الدولية التي باتت مؤسسات تعليمية يدرس فيها 1400 طالب يمثلون 72 دولة . ونظرا إلى تراجع تركيا مؤخرا على صعيد الدبلوماسية العامة – التي تعتبر إحدى وسائل السياسة الخارجية الهامة – بفعل عوامل داخلية وخارجية فإنها تسعى إلى تعزيز دبلوماسيتها العامة مجددا مستخدمة أدوات تعليمية . ولقد تحدثت الساسة والدبلوماسيون عن التأثيرات الإيجابية المنوطة بالطلبة الأجانب عند إنهاءهم دراستهم في ثانويات الأئمة والخطباء الدولية وعودتهم إلى بلادهم بخصوص أن يصبحوا لاحقا شركاء لتركيا على الصعيدين الاقتصادي والسياسي . حاولت هذه الدراسة إظهار أن هدف ثانويات الأئمة والخطباء الدولية يتمثل في الإسهام بشكل غير مباشر في السياسة الخارجية لتركيا بوصف تلك الثانويات أداة هامة لمحاربة العناصر التي تلحق الضرر بصورة تركيا وفي كسر حدة تأثير الحركات ذات الأفعال والخطابات المتطرفة .

الكلمات المفتاحية

الدبلوماسية العامة • القوة الناعمة • ثانويات الأئمة والخطباء الدولية • التبادل الدبلوماسي • التعليم الديني

تمارس الدول التي تعد لاعبا أساسيا في المنظومة الدولية عمليات دبلوماسية عامة هدفها تحقيق مكاسب غير مباشرة في السياسة الخارجية والتأثير على الرأي العام الأجنبي . وهكذا فإن القوة الناعمة كونها إحدى أدوات النضال السياسي الدولي تحتل اليوم – إلى جانب أدوات متعددة للدبلوماسية العامة التي تطبقها الدول – مكانة هامة في العلاقات الدولية. تشتمل معظم أعمال السياسة الخارجية على تقديم معلومات وصورة عن الدولة . وتطبق الدول ذلك باستخدام وسائل عدة كما تزيد يوما بعد يوم من الأدوات التي تصل من خلالها إلى الرأي العام للشعوب الأجنبية. تعتبر دبلوماسية التبادل أساسا هاما من أسس الدبلوماسية العامة بوصفها عنصرا من عناصر التعليم الدولي . يرجع وجود التعليم المرتبط بالقوة الناعمة إلى ماضٍ موغل في القدم أما اليوم فإن برامج تبادل طلبة الثانويات أو الجامعات لفترات قصيرة، والمدارس الصيفية التي يتضمن برنامجها تدريس اللغات، والبحوث الأكاديمية التي تتم بمنح دراسية، وبرامج التعليم المهني باتت من الوسائل الدبلوماسية التي تحظى باهتمام الدول . تناولت الدراسة التطبيقات المختلفة التي تقوم بها الدول على هذا الصعيد فيما يخص هذه النقطة تحديدا .

أشارت الدراسة إلى تراجع مقدرة تركيا على صعيد القوة الناعمة عالميا . في هذه النقطة تبين أن تركيا أوجدت ومن خلال وزارة التعليم الوطني أنواعا جديدة من المدارس ركزت خصوصا على تعليم اللغات والتبادل الثقافي في محاولة منها لسد الفجوة بخصوص قوتها الناعمة . سعى قانون وقف المعارف 2016 إلى تأسيس مؤسسات تعليمية دولية، ومن جانب آخر تم تأسيس العديد من ثانويات الأئمة والخطباء أناضولو الدولية في مختلف المدن التركية والتي أصبحت اليوم مؤسسات تعليمية يدرس فيها 1400 طالب يمثلون 72 دولة . حاولت الدراسة إبراز المساعي الرامية إلى تعزيز الدبلوماسية العامة لتركيا مجددا – التي تعتبر إحدى وسائل السياسة الخارجية الهامة والتي تراجعت مؤخرا بفعل عوامل داخلية وخارجية – وذلك عبر استخدام وسائل تعليمية جديدة . في هذه النقطة تشكل خطابات مسؤولي المديرية العامة للتعليم الديني التابعة لوزارة التعليم الوطني وخطابات المسؤولين الحكوميين والعبارات الواردة في الأدب الأكاديمي أساس حجة هذا البحث . كما تظهر الدول التي اختير منها الطلبة الملتحقون بهذه المدارس وسمات أولياء أمورهم أن تركيا تعول في نهاية المطاف على القوة الناعمة . في الوقت الراهن يتحدث السياسيون والدبلوماسيون علنا عن التأثيرات الإيجابية التي يعملون عليها عند إنهاء الطلبة الأجانب دراستهم في ثانويات الأئمة والخطباء الدولية وعودتهم إلى بلادهم بخصوص أن يصبحوا لاحقا شركاء لتركيا على الصعيدين الاقتصادي والسياسي . حاولت هذه الدراسة إظهار أن هدف ثانويات الأئمة والخطباء الدولية هو الإسهام في السياسة الخارجية لتركيا بوصف تلك الثانويات أداة هامة لمحاربة العناصر التي تلحق الضرر بصورة تركيا وباعتبارها على الساحة الدولية، وأيضا في كسر حدة تأثير الحركات التي تمارس أفعالا وتبني خطابا متطرفا .

Kaynakça/References/المراجع

- Ahmetbeyoğlu, A. (2007). Türk Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye eğitim için gelen öğrencilerin karşılaştıkları meseleler. N. Öztürk, A. Satan (Ed.), *Türk dünyasının problemleri ve çözüm önerileri* içinde (s. 401–407). İstanbul: IQ Kültür Sanat.
- Altbach, P. G., & Peterson, P. M. (2008). Higher education as a projection of America's soft power. In Y. Watanabe & D. McConnell (Eds.), *Soft power superpowers: Cultural and national assets of Japan and the United States* (pp. 37–53). London: M.E. Sharpe.
- Altunışık, M. B. (2011). *Challenges to Turkey's soft power in the Middle East* (TESEV Policy Brief). Retrieved from http://teseiv.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Challenges_To_Turkeys_Soft_Power_In_The_Middle_East.pdf
- American Academy of Arts & Sciences. (2017). *America's languages: Investing in language education for the 21st century*. Cambridge, MA: American Academy of Arts & Sciences.
- American Councils. (2017). *The Flex Exchange Program*. Retrieved from <http://americancouncils.am/future-leaders-exchange/>
- Aşlamacı, İ. (2013). *Pakistan medreselerine model olarak İmam Hatip Liseleri: Karşılaştırmalı bir değerlendirme* (Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Aydın, M. (2003). Between euphoria and realpolitik: Turkish policy toward Central Asia and the Caucasus. In T. Ismael & M. Aydın (Eds.), *Turkey's foreign policy in the 21st century: A changing role in world politics* (pp. 139–160). Aldershot: Ashgate.
- Balcı, B. (2005). Les relations entre la Turquie et l'Asie Centrale turcophone, 1991-2004. *Outre-Terre, 10*, 297–315.
- Benhaim, Y., & Öktem, K. (2015). The rise and fall of Turkish soft power, discourse in foreign policy under Davutoğlu and Erdoğan. *European Journal of Turkish Studies, 21*, 5–20.
- Blum, R. (2017, 19 February). Israeli Foreign Ministry launches 'soft diplomacy' initiative to teach Hebrew to Arab world. *The Algemeiner*. Retrieved from <https://www.algemeiner.com/2017/02/19/israeli-foreign-ministry-launches-soft-diplomacy-initiative-to-teach-hebrew-to-arab-world/>
- Demirci, Y. (2017). Türkiye'de Erasmus'tan 13 yılda 450 bin kişi faydalandı. *Anadolu Ajansı*. <http://aa.com.tr/tr/info/infografik/5112> adresinden edinilmiştir.
- Department of Homeland Security. (2015). *International students may benefit from attending high school in the US*. Retrieved from <https://studyinthestates.dhs.gov/2012/06/international-students-may-benefit-from-attending-high-school-in-the-united-states>
- Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. (2017, 10 Mart). *Başvurular başladı*. <http://dogm.meb.gov.tr/www/uluslararasi-anadolu-imam-hatip-lisesi-ogrencileri-tdv-burs-basvurulari-basladi/icerik/474> adresinden edinilmiştir.
- Diyanet Vakfı. (2016, 4 Nisan). *KAEUİHL -Kaptan Ahmet Erdoğan Uluslararası İmam Hatip Lisesi- açıldı*. <http://diyanetvakfi.org/tr-TR/site/haberler/ahmet-erdogan-uluslararasi-imam-hatip-lisesi-acildi-3009> adresinden edinilmiştir.
- Dunne, E. (2017, 24 May). China seeks to build partnerships in Africa through language. *Morocco World News*. Retrieved from <https://www.morocoworldnews.com/2017/05/217464/china-seeks-build-partnerships-africa-language/>
- Erkul, İ. (2017). Özgün program ve proje uygulayan İmam Hatip Okulları. *Uluslararası Geleceğin İnşasında İmam-Hatip Okulları Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı* içinde (s. 18–19). Malatya: İnönü Üniversitesi.

- European Commission. (2017). *Erasmus to Erasmus+: A story of 30 years*. Retrieved from http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-83_en.htm
- Giles, S. S. (2008). Exchange programs and public diplomacy. In N. Snow & P. M. Taylor (Eds.), *The Routledge handbook of public diplomacy* (pp. 50–56). New York, NY: Routledge.
- Haberler.com. (2013, 16 Şubat). *Bozdağ'dan İHL Mesajı*. <https://www.haberler.com/basbakan-yardimcisi-bozdag-konya-da-aciklamasi-4338843-haberi/> adresinden edinilmiştir.
- Haskins, C. H. (2002). *The rise of universities*. Transaction Publishers. Retrieved from https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=EgLWVHckkowC&oi=fnd&pg=PR8&dq=Haskins,+Charles+Homer.+2002.+The+Rise+of+Universities.&ots=4JBpxjjd4A&sig=QMamPQJGxbQKh4C6EbOY_EK3nw0&redir_esc=y#v=onepage&q=Latin&f=false
- İğsiz, A. (2014). From alliance of civilizations to branding the nation: Turkish studies, image wars and politics of comparison in an age of neoliberalism. *Turkish Studies*, 15(4), 689–704.
- İstanbul Fatih Uluslararası Fatih Sultan Mehmet Anadolu İmam Hatip Lisesi. (2017). *Tarihçe*. http://ufsm.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/10/970223/icerikler/tarihce_629997.html?CHK=c72fcc3497c26bd1073c117245b1bdf0 adresinden edinilmiştir.
- Kalın, İ. (2011). Soft power and public diplomacy in Turkey. *Perceptions*, XVI(3), 5–23.
- Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü. (2017). *Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Gençlik Programları*. <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/genclik-programlari/45> adresinden edinilmiştir.
- Kaplan, H. (2011, Ekim). *Türk Cumhuriyetleri arasında eğitim ve bilim alanındaki ilişkiler: Değerlendirme, sorunlar ve öneriler*. Bağımsızlıklarının 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri Uluslararası Toplantı' da sunulan bildiri, Ankara.
- Kayseri Kocasinan Uluslararası Ömer Halisdemir Anadolu İmam Hatip Lisesi. (2017). *Tarihçemiz*. http://uluslararasısehitomerhaihl.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/38/15/972172/icerikler/tarihce_96244.html?CHK=75891be5b00fe6a562c7a5cd02074c29 adresinden edinilmiştir.
- Kim, H. (2011). *Cultural diplomacy as the means of soft power in an information age*. Retrieved from http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Hwajung_Kim_Cultural_Diplomacy_as_the_Means_of_Soft_Power_in_the_Information_Age.pdf
- Küçükkaya, E. (2014). *Restoring Turkish soft power with Ahmet Davutoglu*. Retrieved from https://www.fairobserver.com/region/middle_east_north_africa/restoring-turkish-soft-power-with-ahmet-davutoglu-19314/
- Lutabingwa, J., & Bashir, A. (n.d.). *Cultural diplomacy through educational and cultural exchanges: The case of North Carolina-Pakistan School Exchange Project*. Retrieved from http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2014-06-iscd-us/Dr._Jesse_Lutabingwa_-_Cultural_Diplomacy_Through_Educational_And_Cultural_Exchange-The_Case_Of_North_Carolina-Pakistan_School_Exchange_Project.pdf
- NSLI Youth. (2017). *About NSLI – Y*. Retrieved from <http://www.nsliforyouth.org/nsli-y/about>
- Nye, J. (2008). Public diplomacy and soft power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616(94), 94–96.
- Nye, J. (2015). Foreword. In *The soft power 30: A global ranking for soft power* (pp. 6–7). Retrieved from http://comresglobal.com/wp-content/uploads/2015/07/Report_Final-published.pdf
- Nye, J. S. (2004). Soft power and American foreign policy. *Political Science Quarterly*, 119(2), 255–270.
- OECD. (2017). *Education attainment-Adult education level-OECD Data*. Retrieved from <https://data.oecd.org/eduatt/adult-education-level.htm#indicator-chart>

- Organisation of American States. (2018). *Organisation of American States 1954 Convention for the Promotion of Inter-American Cultural Relations*. Retrieved from <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-48.html>
- Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. (2013). *T.C. Resmi Gazete*, 28758, 07/09/2013.
- Öcal, M. (2017). Türkiye'nin ve İslam âleminin inşasında uluslararası ve proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin yeri ve önemi. *Uluslararası Geleceğin İnşasında İmam-Hatip Okulları Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı* içinde (s. 16–17). Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Öner, S. (2016). External and domestic challenges and prospects for Turkey as a regional power and the role of the European Union. *Epiphany*, 9(2), 9–27.
- Özkan, G. (2010). Soğuk Savaş sonrası Orta Asya ve Kafkasya ekseninde Türkiye-NATO-Rusya ilişkileri ve Türk dış politikasına yansımaları. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 1–24.
- Türkiye Bursları. (2017). *Türkiye Bursları Genel Bilgiler*. <https://www.turkiyeburslari.gov.tr> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2011). Bakan Şahin, Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Öğrencilere Yemek Verdi Büyük Öğrenci Projesi Devam Ediyor. *Meclis Bülteni*. https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%BULTENI/2469_2009_0000_0159_0000/0010.pdf adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Diyanet Vakfı. (2017a). *2017 İmam Hatip Lisesi Bursları Başvuru Kılavuzu*. Ankara: Yazar.
- Türkiye Diyanet Vakfı. (2017b). *TDV Genel Merkez ve Şubeler Gelir ve Giderleri*. <http://www.diyanketvakfi.org.tr/tr-TR/site/icerik/tdv-genel-merkez-ve-subeler-gelir-ve-giderleri-1049> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Maarif Vakfı Kanunu. (2016). *T.C. Resmi Gazete*, 29756, 28/6/2016.
- U.S. Department of State Bureau of Consular Affairs. (2017). *Foreign students in public schools*. Retrieved from <https://travel.state.gov/content/visas/en/study-exchange/student/foreign-students-in-public-schools.html>
- U.S. Department of State. (2017). *Kennedy-Lugar Youth Exchange & Study (YES)*. Retrieved from <https://exchanges.state.gov/non-us/program/kennedy-lugar-youth-exchange-study-yes>
- U.S. Department of State. (2018). *United States Information and Educational Exchange Act of 1948 (Smith-Mundt Act)*. Retrieved from <https://www.state.gov/pdcommission/library/177362.htm>